

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2021.21

УДК 341.2

І.С. ПОХИЛЕНКО

*Ірина Сергіївна Похиленко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури**

ORCID: 0000-0001-5409-7408

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Культура – явище складне і багатогранне, з одного боку, це феномен соціального організму і його еволюції, з іншого, – наукова категорія, яка існує у філософському, історичному, культурологічному, правовому, цифровому та багатьох інших вимірах. Невід’ємною складовою формування соціокультурних змін є інновації, що являють собою своєрідний механізм формування нових культурних моделей різного рівня, в тому числі і в цифровому просторі. Адже перенесення інформації в цифрову форму сьогодні відбувається фактично в більшості сфер суспільного життя. Завдяки цифровим інноваціям з’явилися: театр як аудіотур, VR-вистави, кіно з 3D-технологіями, музеї з голограмами чи 3D-об’єктами у вимірі віртуальної реальності, відеоарти. Тому затвердження Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р, якою визначено основні напрями інноваційної діяльності є дуже своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, присвячені правовим засадам діяльності у сфері культури, розглядалися у працях Ю.Л. Бошицького, І.Г. Ігнатченко, Т.Г. Каткова, Н.І. Кудерської, І.О. Кудерської, Т.В. Курило, Т.В. Мазур, О.І. Мельничук, Б.М. Одайник, І.В. Пивовара, О.В. Усенко, проте низка питань, особливо тих, що стосуються інноваційної діяльності у цій сфері, залишилась недостатньо дослідженою. До того ж динаміка сучасних відносин в умовах цифрового суспільства, постійної діджиталізації та впровадження інновацій вимагає систематичного оновлення наукових поглядів і удосконалення законодавства.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення особливостей провадження інноваційної діяльності у сфері культури.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- визначити поняття «інноваційна діяльність у сфері культури», «відеоарт»;
- з’ясувати особливості провадження інноваційної діяльності у сфері культури.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи аналіз зазначеної тематики, слід звернутись до положень ст. 20 Закону України «Про культуру» від 17 грудня 2010 р., яка визначає особливості провадження інвестиційної та інноваційної діяльності, проведення приватизації у сфері культури. Відповідно до цієї статті держава забезпечує створення умов для провадження інвестиційної та інноваційної діяльності у сфері культури. Також цей Закон визначає культуру як сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти.

У цьому аспекті надзвичайно важливою є позиція Ю.Л. Бошицького¹, який акцентує увагу на недостатності освоєння результатів інтелектуальної творчості та інноваційної діяльності, а також недостатньо ефективному державному управлінню правовою охороною цієї сфери, низькому рівню взаємодії державних, професійних та громадських інституцій та високому рівні піратства і контрафакції. У результаті інтелектуальна власність в Україні сьогодні не розглядається як один із ключових факторів у економічному, соціальному й культурному розвитку країни, відсутня послідовна політика як у цій сфері, так і в системі науки та освіти, і дуже низький рівень загальної культури й культури у сфері інтелектуальної власності тощо.

© І.С. Похиленко, 2021

* *Iryna Pokhylenko, Ph.D. in Law, Associate professor of Kyiv National University of Construction and Architecture*

Враховуючи викладене, вважаємо за необхідне дослідження інноваційної діяльності у сфері культури. Відповідно до положень Закону України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р., який визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом, інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Не менш важливим, ніж поняття «інноваційна діяльність», є поняття «інновації», яке також містить вищезазначений Закон. Так, інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Досліджуючи інновації у сфері культури, слід згадати відомого американського вченого П.Ф. Друкера. На його думку, інноваційна культура є комплексним впровадженням і всебічним засвоєнням інновацій у різних сферах життєдіяльності на основі збереження в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного і нового². Продовжуючи аналіз наукових підходів у цій сфері, слід згадати позицію І.Т. Балабанова³, який, говорячи про інноваційну культуру, бачить особливу форму (різновид) загальнолюдської культури, що є новою історичною реальністю. Ця реальність постає як наслідок прагнення суспільства до самооновлення; інноваційна культура є передумовою якісних змін життєдіяльності людей, вона нині може претендувати на роль найважливішого соціально-психологічного фактора суспільного розвитку.

Цікавою є позиція авторського колективу В.Н. Бистрякової, А.М. Осадчої, О.А. Пільгук⁴, які під інновацією у мистецтві розуміють результат творчого процесу та процес впровадження нововведень. Водночас розгляд інновації як процесу впровадження нововведення дозволяє за інновацію видавати й чужу ідею, але вперше впроваджену в тому або іншому художньому творі. Розгляд же інновації як результату творчої діяльності безпосередньо пов'язує інноваційну діяльність із мистецтвом. Адже кожний акт мистецької творчості проходить шлях від ідеї до втілення. Перший етап втілення вимагає створення або добору спеціальних технологій, нових прийомів, інструментів, засобів або механізмів. При цьому вони стверджують, що новий, інноваційний художньо-творчий продукт – це і є нововведення у мистецтві.

Отже, вважаємо за необхідне висловити свою авторську позицію з цього питання. Так, інноваційна діяльність у сфері культури – це процес перетворення творчого методу, зумовлений зміною художньої картини світу, де джерелом новаторства виступають зміни соціокультурних умов життя суспільства, крізь призму індивідуальної творчої діяльності митця, з використанням інноваційних технологій, зокрема, нових матеріалів, нових технологічних прийомів, нових комп'ютерних технологій.

В умовах сьогодення головним трендом музейно-виставкових просторів є інтерактивна взаємодія й когнітивні інструменти, що слугують точкою дотику між людьми та технологічними компаніями. Яскравим прикладом можна назвати Українське Бієнале Цифрового та Медіа Мистецтва⁵, що проходило з 15 по 30 жовтня 2021 р., де понад 50 сучасних робіт художників з 15 країн світу представлені на 700 м² сучасної медіа галереї ARTAREA в Києві. Від класичних до найновітніших: інсталяції, кінетичні, VR та NFT-експонати, відеоарти – українська бієнале представила прогресивні приклади діджитал та медіаарт від художників з Іспанії, Франції, Італії, Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Португалії, Шотландії, Румунії, Ірану, Канади, Японії, Тайваню, Південної Кореї та України.

В якості прикладу сучасної інноваційної діджитал-культури можна розглядати відеоарт. Як зазначав С. Побожій⁶, відеоарт, народився у 1963 р. у м. Вупперталі на відкритті першої персональної виставки Нам Джун Пайка у галереї Парнас. Портативна відеокамера з'явилася у Нам Джун Пайка в 1965 р., відтоді відеозйомка стала доступною широкому колу митців. До середини 60-х рр. XX ст. відеоарт швидко розповсюдився і у Західній Європі та захопив США. Біля джерел відеоарту знаходилися Йозеф Бойс, Йоко Оно, Нам Джун Пайк, Брюс Науман, Віто Аккончі. Митці стали використовувати відео з метою зміни традиційного відношення художника і глядача. Розвиток відеоарту у країнах пострадянського простору розпочинається з 90-х рр. XX ст. Одним із перших творів цього напрямку вважається відеоперформанс «Розмова з ліхтарем» (1985 р.) А. Манастирського. В українському мистецькому середовищі відеоарт виникає наприкінці 80-х рр. XX ст., зокрема цьому сприяла діяльність «Відео клубу» у Києві. Прикладом сучасного відеоарту є багаторівневий мистецький простір **ARTAREA**, який складається з різних платформ: класичних та *digital* галерей. У класичних галереях експонуються твори мистецтва, у *digital* – відеоарти, створені командою ARTAREA за допомогою новітніх мультимедійних технологій. Завдяки мультифункціональності простору мистецтво будь-якої концептуальної спрямованості сприймається комплексно, що підсилює емоційну складову глядацького сприйняття. До кожного проєкту створюється інформаційна мапа із авторським контентом, якою можна скористатися, скануючи QR коди. Як це виглядає в деталях, можна зрозуміти, переглянувши відеоарт «СИМВОЛІЗМ КОХАННЯ»⁷.

У науковій літературі існують різні підходи щодо розуміння цього поняття. Так, на думку Г.А. Вишеславського, відеоарт – це вид мистецтва, наближений до естетики авторського кінематографа, що надає перевагу «візуальному началу над літературною оповідальністю, з подекуди повним нехтуванням фабулою». Основними рисами відеоарту є: спектакулярна візуальність, ненаративність, підкреслена суб'єктивність світосприйняття, а найважливіше – головні риси віртуальності, зокрема, невідповідність між актуальною субстанцією та потенцією⁸.

У той час як О. Сидора-Гібелінди⁹, вважає, що відеоарт відрізняє від кіно: по-перше, розгортання безмежної творчої свободи, по-друге, «зав'язаність» керівника та виконавців у відео зведена до мінімуму. Якщо на ранньому етапі розвитку відеоарту розповсюдженою була «тема ритмічної пульсації абстрактнострімливих «чогось», то пізніше переважала тема метаморфоз «живого і мертвого» – феєричні «життя» трикутників і дерев, що неодмінно скінчаються у фазі розпаду. Деякою мірою відеоарт пов'язаний із комп'ютерною графікою. Та митець розуміє свій творчий метод як мистецтво за допомогою комп'ютера, а не комп'ютерне мистецтво.

Найбільш слушним є визначення І. Андрущенко¹⁰, де під відеоартом розуміється напрям у візуальному мистецтві останньої третини ХХ століття, що використовує можливості відеотехніки. На відміну від телебачення, розрахованого на трансляцію для масового глядача, майстри відеоарту створюють експериментальні фільми, що демонструються в спеціальних виставкових просторах і вимагають особливих глядацьких навичок сприйняття і розуміння. Ця арт-технологія заснована на використанні відеозображення. Не можна не помічати технологічне схожість з кіно і телебаченням, але відеоарт являє собою особливе самобутнє мистецтво, зі своєю специфікою. Одна з головних відмінностей відеоарту від кіно полягає в безперервності зображення. У кіно дія відбувається в певний проміжок часу, в певній послідовності окремих кадрів, є початок і кінець, і якщо поміняти все місцями або почати дивитися з середини – все втрапить сенс. У відеоарті ж немає такого чіткого поняття часу – це безперервна лінія, часто зациклена, і не має чіткого початку і кінця. Відмінності відеоарту від кіно: відсутність кордонів часу, безперервність зображення; відсутність акторів; відсутність сюжету і драматургічної структури; приховане послання в кожній «нехитрій» дії.

Підсумовуючи викладене, можна відмітити, що відеоарт – це один із напрямів інноваційної діджитал-культури заснований на безперервному використанні відеозображення без прив'язки до сюжету та драматургічної структури, для нього характерні інтерактивність, елітарність, нові художні засоби, форми і жанри вираження.

Використання сучасних технологій, діджиталізація, а також динамічна та прямолінійна візуалізація суті вже давно стали світовим трендом у сфері культури. А щоб по-справжньому зацікавити сучасну аудиторію, треба поєднувати наукові та культурні цінності прищеплюючи їх змалечку у доступній та зрозумілій формі. Прикладом у цьому напрямі є Музей науки¹¹. **Музей науки МАН** – це перший державний музей, де заборонено НЕ торкатися експонатів. Відвідувач опиниться в просторі, де в зрозумілій і доступній формі продемонстровані найважливіші наукові здобутки людства, їхні закони та взаємодія. Тут можна покататися на велосипеді з квадратними колесами, вирушити в космічну подорож, побачити двометрову голограму та багатокілограмовий кристал, дізнатися, як побудований організм людини та потримати в руках модель головного мозку й органів людини. Проте, не треба забувати про високий рівень діджиталізованості сучасного суспільства, коли значна частина населення проводить багато часу в соціальних мережах та частіше спілкується у месенджерах, тому дуже важливим стає створення не лише інноваційних продуктів та послуг, а й їх популяризація. Така популяризація може відбуватись завдяки навчально-просвітницьким відео про відповідні заклади¹².

Висновки. Підсумовуючи все сказане вище, доцільно шукати шляхи подолання неузгодженостей, що є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної системи в сфері культури, задіюючи у процесі створення знання та технології, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності. Також важливим є сприяння створенню соціальної рекламно-інформаційної продукції у засобах масової інформації, спрямованої на популяризацію української культури як в Україні так і за її межами.

Зрозуміло, що ця стаття не вичерпує всіх аспектів аналізу концептуальних засад інноваційної діяльності у сфері культури, але сподіваюсь, що сама постановка цієї проблеми дозволить розширити та поглибити її міждисциплінарний соціально-правовий дискурс, пов'язаний з дослідженням становлення інноваційного суспільства як пріоритетного напрямку розвитку українського соціуму.

¹ Бошицький Ю.Л. Поглиблення правової культури громадян як засіб оптимізації охорони інтелектуальної власності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 301.

² Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / пер. с англ. Москва: Вильямс, 2007. 235 с.

³ Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. Санкт-Петербург: Питер, 2001. С. 77

⁴ Бистрякова В.Н., Осадча А.М., Пільгук О.А. Інновації та технології в сучасному мистецтві. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 32. С. 193–194.

⁵ Українське Бієнале Цифрового та Медіа Мистецтва. URL: <https://artarea.ua/ukrainska-biennale-tsyfrovoho-ta-media-mystetstva/> (дата звернення: 27.12.2021).

⁶ Побожій С. Відеоарт як технологія самоідентифікації художника. *Зб. наук. праць*. 2014. Вип. 7. С. 122.

⁷ Мистецький простір ARTAREA відеоарт «СИМБОЛІЗМ КОХАННЯ». URL: <https://youtu.be/O1ntdb7XKaU> (дата звернення: 27.12.2021).

⁸ Вишеславський Г.А., Сидор-Гібелінда О.В. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України. Париж-Київ: Terra incognita, 2010. С. 63–64.

⁹ Сидор-Гібелінда О. Природа відео-арту – погляд Вуді Васулка. *Terra incognita*. Сучасне візуальне мистецтво. 1994. № 1–2. С. 99.

¹⁰ Андрущенко І. Сучасні інформаційні технології та інновації в мистецтві та їх впровадження в заклади вищої мистецької освіти / *Художні практики початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи*: зб. наук. праць / Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука. Київ, 2019. Вип. 1.С. 19.

¹¹ Музей науки МАН. URL: <https://sciencemuseum.com.ua/ua/about-us/pid/2> (дата звернення: 27.12.2021).

¹² Там само.

Резюме

Похиленко І.С. Особливості провадження інноваційної діяльності у сфері культури.

Стаття присвячена особливостям провадження інноваційної діяльності у сфері культури. У результаті дослідження було надано визначення інноваційної діяльності у сфері культури. В якості прикладу сучасної інноваційної діджитал-культури було розглянуто відеоарт, надано його визначення та ознаки. Зроблено висновки, що доцільно шукати шляхи подолання неузгодженостей, які є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної системи в сфері культури, задіюючи у процесі створення знання та технології, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності. Також важливим є сприяння створенню соціальної рекламно-інформаційної продукції, спрямованої на популяризацію української культури як в Україні, так і за її межами.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна діяльність у сфері культури, культура, цифровізація.

Резюме

Похиленко И.С. Особенности ведения инновационной деятельности в сфере культуры.

Статья посвящена особенностям ведения инновационной деятельности в сфере культуры в условиях военного положения. В результате исследования было дано определение инновационной деятельности в сфере культуры. В качестве примера современной инновационной диджитал-культуры был рассмотрен видеоарт, предоставлено его определение и признаки. Сделаны выводы, что целесообразно искать пути преодоления несогласованностей, которые являются следствием отсутствия стратегического видения и последовательной государственной политики перевода Украины на инновационный путь развития, формирования национальной инновационной системы в сфере культуры, задействуя в процессе создания знания и технологии, обеспечивающие развитие инновационной деятельности. Также важно содействие созданию социальной рекламно-информационной продукции, направленной на популяризацию украинской культуры как в Украине, так и за ее пределами.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационная деятельность в области культуры, культура, цифровизация.

Summary

Iryna Pokhylenko. Certain Features of the Innovation Activity in the Field of Culture.

Culture is a complex and multifaceted phenomenon, on the one hand it is a phenomenon of the social organism and its evolution, on the other – a scientific category that exists in philosophical, historical, cultural, legal, digital and many other dimensions. An integral part of the formation of socio-cultural change is innovation, which is a kind of mechanism for the formation of new cultural models at various levels, including in the digital space. Therefore, the approval of the Strategy for the development of innovation for the period up to 2030, the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 10, 2019 № 526-r, which defines the main directions of innovation is very timely.

The purpose of the article is to highlight the features of innovation in the field of culture.

During the research, a dialectical method of cognition was used, which allowed to concentrate the accumulated scientific knowledge and practice of applying the legislation on the peculiarities of innovation in the field of culture.

The study provided a definition of innovation in the field of culture. Innovative activity in the field of culture is a process of transforming the creative method due to changing the artistic picture of the world, where the source of innovation are changes in socio-cultural conditions of society, through the prism of individual creative activity of the artist, using innovative technologies, computer technology. Video art, its definition and features were considered as an example of modern innovative digital culture.

It is concluded that it is expedient to look for ways to overcome inconsistencies resulting from the lack of strategic vision and consistent state policy on the transition of Ukraine to an innovative path of development, formation of a national innovation system in culture, using knowledge and technologies to develop innovation. It is also important to promote the creation of social advertising and information products aimed at promoting Ukrainian culture both in Ukraine and abroad.

Key words: innovations, innovative activity, innovative activity in the field of culture, culture, digitalization.